

BOLANING TARAQIYOTIDA TA'LIM OLIHIDA OTA-ONALAR VA PSIXOLOGNING HAMKORLIKDAGI O'RNI.

**Termiz davlat pedagogika instituti.
Psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalari.
Allaberdiyev Ulug'bek Uzokovich
Abdullayev Mehroj Saydullo o'g'li**

Annotatsiya: Maktab yoshidagi bolalarning o'qish jarayonida ota- onalar va pedagoglarning hamkorlikda bo'lishi uning o'qishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ong, psixologiya, ota-ona, oila, ta'lim muassasi, ijtimoiy xulq, shaxsiy o'quv qurollar, psixik va evolyusiya taraqqiyot qonunlari ham fizik qonunlar.

Kichik maktab davri 6-7 yoshdan 10-11 yoshgacha davom etadi. Uning psixikasi bilim olishga etadigan darajada rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri, unda o'ziga xos ehtiyojlarning mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyatiga ko'ra faqat muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qaratilmay, balki o'quvchilik istagini aks ettirishdan ham iboratdir. Shu ehtiyojlar asosida bolaning o'z portfeliga, shaxsiy o'quv qurollariga, dars tayyorlash stoliga, kitob qo'yish javoniga ega bo'lish, kattalardek har kuni maktabga borish istagi yotadi. Ana shu ehtiyoj bola shaxsining shakllanishida, Shuningdek uning ijtimoiylashuvida katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

Bu davrda bola, fan asoslarini o'rganish uchun biologik va psixologik jihatdan tayyor bo'ladi. Fiziologlarning fikriga ko'ra, 7 yoshga kelib bolaning katta miya yarim sharlari ma'lum darajada rivojlangan bo'ladi. Lekin bu yoshda inson miyasining psixik faoliyatni rejalashtirish, boshqarish, nazorat qilish kabi murakkab shakllariga javob beradigan maxsus bo'limlari hali to'liq shakllanib bo'lmagan bo'ladi. Miyaning boshqaruv funksiyalarini to'liq shakllanib bo'lmaganligi kichik maktab yoshidagi bolalarning xulq-atvorida, faoliyatlarini tashkil etishlarida va emotsional sohalarida yaqqol namoyon bo'ladi.

Ayrim 6 yoshli bolalar ota-onasining xohishi bilan hali o'qishga tayyor bo'lmay turib, maktab ostonasiga qadam qo'yishadi. Afsuski, o'qish davomida aqliy-ruhiy zo'riqish oqibatida turli xil kasalliklarga chalinib, jismoniy va psixik rivojlanishda nuqsonlar paydo bo'ladi. Bunday bolalarda eng avvalo miya strukturasi va nerv psixik jarayonlarining maktabda o'qish uchun to'liq etishmaganligi, ko'ruv harakat koordinatsiyasi va kichik motorikaning rivojlanmaganligi, mantiqiy fikr

mahsuldorligining pastligi kuzatiladi. Undan tashqari motivatsiya, irodaviy jihatlarining ayniqsa, ixtiyoriy diqqat va xotiraning shakllanmaganligi, xatti-harakatlarni ixtiyoriy boshqaruvdagi muammolar, bir soʻz bilan aytganda hali "Oʻquvchi ichki pozitsiya"ning shakllanmaganligi maktabda oʻqishga tayyor boʻlmagan bolalarning muqaffaqiyatli oʻzlashtirib ketishlariga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Pedagoglar, ota-onalar, bolalarni erta maktabga berishning foyda yoki zarari toʻgʻrisida oʻylaganlarida inson miyasi rivojlanishining neyrofiziologik qonuniyatlarini ham alohida eʼtiborga olishlari lozim.

Bolani erta oʻqish, yozish, sanashga oʻrgatib uning bilish jarayonlari zoʻriqtirilsa, bolaning emotsional hissiy rivojlanishi uchun zarur boʻlgan miya quvvatining tanqislashuviga sabab boʻladi. Bundan bolalarning emotsional hissiy jarayonlarining kechishida yoki jismoniy rivojlanishida kamchiliklar sodir boʻladi. Bunday xolatda energiya taqsimlanishining majburan buzilishi sodir boʻlib, u 7-8 yoshli bolalarni qoʻrquv, agressivlik yoki giperaktivlik holatlariga olib keladi. Bu bolani maktabda oʻqishga tayyorlash kerak emas degan fikr emas, lekin bolaning aqliy rivojlanishiga erta oʻqishni, sanashni, yozishni oʻrgatish bilangina erishib boʻlmaydi. Maʼlumki, rivojlanish qonuniyatiga koʻra, har qanday taraqqiyot koʻrgazmali obrazlilikdan abstrakt mantiqiylikka qarab boradi. Agar bola hali oʻqishga aqliy, maʼnaviy-ruhiy jihatdan tayyor boʻlmay turib, unga harf va raqamlarni yozish, oʻqish oʻrgatilsa psixik rivojlanishning teskari tomonga ketishiga sabab boʻladi. Psixolog olimlarning fikricha, psixik va evolyusiya taraqqiyot qonunlari ham fizik qonunlardek buzilmas, hamda universaldir. Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytish mumkinki, neyrofiziologik jihatdan ixtiyoriy diqqat va oʻqish uchun zarur boʻlgan koʻplab miyada kechadigan jarayonlar asosan 7-8 yoshda shakllanadi. Yaʼni shu yoshda bola 45 minutlik aqliy mehnatga tayyor boʻladi.

7 yoshli maktabga tayyor bolada "Men shuni xohlayman" motividan "Men shuni bajarishim kerak" motivi ustunlik qila boshlaydi. Maktabda birinchi sinfga kelgan har bir oʻquvchida psixik zoʻriqish kuchayadi. Bu nafaqat uning jismoniy salomatligida, balki xatti-harakatida ham, masalan, maʼlum darajada qoʻrqoʻvni kuchayishi, irodaviy faollikning susayishida namoyon boʻladi

Bugungi zamonaviy hayotimizda, bolalarning taʼlim olishida nafaqat pedagogning balki, ota-onaning ham oʻrni kattadir. Buning asosiy sababi shuki, pedagog faqat bolaga yangi bilim beradi. Oʻsha berilgan bilimni uyiga borib, mustahkamlashi uchun sharoitni ota-onalar yaratadi. Agar oilada ilm olish yuksak darajada baholanib, qadrlansa va ota-ona tomonidan kichik yutuqlarini ragʻbatlantirilsa, bola yangi narsalar bilishga,

o'rganishga intiladi. Ota- onalar uyda telefon bilan band bo'lmasdan, bolasi bilan munosabatlarni yaxshilashi, uning o'qishidagi, hayotidagi muammolarini tinglashi lozim.

Xalqimizda bir maqol bor: " Qush uyasida ko'rganini qiladi". Bu maqol shuni anglatadiki, bola ota-onaga qarab kamol topadi va shakllanadi. Agarki, ota-ona qo'lga kitob, gazeta olib oz bo'lsada, uyda bolasining oldida o'qisa, bolaning ham kitoblarga qiziqishi paydo bo'ladi.

Shu bilan birgalikda shuni ta'kidlashim kerakki, ota- onalar pedagoglar bilan ham aloqa o'rnatishi, bolaning hayotda tezroq o'rnini topishiga sabab bo'ladi. Buning asosiy sababi shundaki, har bir o'qituvchi har bitta o'quvchining iqtidori, qiziqishi, va psixologiyasini ota-onalardan ko'ra yaxshiroq biladi.

Har bir yosh davrida bolaning xarakteri, ongi, va dunqarashi o'zgaradi.

Kichik maktab yoshidagi bolalarga shart-sharoitlar yaratib berish muhim ahamiyat kasb etadi. O'qishga nisbatan ijobiy munosabat kichik maktab davrlariga kelib birmuncha pasayish ko'zga tashlanadi. O'quv faoliyatiga qiziqish 1-2- sinflarda ko'tarilib, 3-4- sinflarda pasayish kuzatiladi. Shu munosabat bilan ota- ona va pedagoglar e'tiborli bo'lish talab etiladi.

O'smirlik davrida o'quvchi yozma nutqni to'g'ri tushunishni o'rganib oladi. O'z fikrlarini yozma nutq holida bayon qilish va boshqalarga tushuntirishni o'rganadi. Yozma tarzda bayon qilib berish tilning grammatika tuzilishini egallashda katta ahamiyatga ega.

o'spirinlik - odamning fuqoro sifatida shakllanishi, uning ijtimoiy jihattan tan olinishi, o'z taqdirini o'z hal qilishi, ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish davri hisoblanadi.

Bolaning yoshiga qarab psixologiyada davrlarga bo'linishi, unga qaysi davrda qanday muomala qilish kerakligini o'rgatadi. Vaholanki bu narsalarni pedagog biladi ota-onalardan ko'ra.

Xulosa qilib aytganda, har bir ota- ona o'qituvchi bilan birga hamkorlikda bolaning iqtidorini shakllantirsa, u hayotda ko'proq narsaga erishadi. Shuning uchun bolaning ta'lim olishida pedagog va ota- onaning hamkorlikda bo'lishi katta ahamiyatga egadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Nidland M. N " Maktab va oilaning pedagogik hamkorligini tashkil etish nazariyasi va amaliyoti".
- 2.N. G. Komilova va boshqalar. "Rivojlanish psixologiyasi pedagogik psixologiya".
- 3.Davlatshin M. G. Boshqalar. " Yosh davrlari va psixologiyasi"

4. Karimova M. Psixologiya asoslari, Toshkent, 2021.
5. Bekmurodova D. Yoshlar psixologiyasi va tarbiyasi, Toshkent, 2022.
6. American Psychological Association (APA). Youth Mental Health in the Digital Age, Washington, 2023.